

e-ISSN: 2980-2628 | www.jomiss.com.tr

CİLT 2, SAYI 1, Haziran 2024 | VOLUME 2, ISSUE 1, June 2024

Atıf Bilgisi | Reference Information

Alaattin Aköz, "Orta Anadolu'da Erken Dönem Türk İskanında Mülkler", *JOMISS*, C. 2, S. 1, Haziran 2024, s.1-17.

Makale Türü | Article Type
Araştırma Makalesi | Research Article

DOI No: 10.29329/jomiss.2024.1039.1

Geliş Tarihi | Received Date
21 Mayıs 2024 | 21 May 2024Kabul Tarihi | Accepted Date
15 Haziran 2024 | 15 June 2024

Orta Anadolu'da Erken Dönem Türk İskanında Mülkler Properties in Early Turkish Settlement in Middle Anatolia

 Alaattin AKÖZ*

Özet

11. yüzyıl, Anadolu'da tarih açısından çok büyük değişimlerin meydana geldiği bir zaman dilimini ifade eder. Bizans egemenliğinin Anadolu üzerindeki etkisinin giderek azalması ve birkaç yüzyıl sürecek olan Türk boylarının Anadolu'ya olan büyük göçü, Anadolu'da ciddi toplumsal değişikliklere neden olmuştur. Mihenk noktasını Malazgirt zaferinin oluşturduğu bu dönem aynı zamanda Anadolu'nun "Türkleşmesi ve İslamlaşması" süreci anlamına gelmektedir. Türk tarih yazımında oldukça sık kullanılan bu kavramın nasıl bir tarihsel sürecin ürünü olduğu, bu süreçte ne tür gelişmeler yaşandığı veya erken dönemden itibaren ne tür politikalar izlenerek bu sonucun elde edildiği konusu farklı yönleriyle ele alınması gereken bir husustur. Bu çalışmada; Selçuklu Devleti döneminden başlayarak 16. yüzyıla kadar son derece başarılı bir şekilde uygulanan devlet mülkiyeti, yani miri toprak sistemi kapsamında bir iskan modeli olarak izlerini rahatlıkla takip edebildiğimiz mülkler konusu kaynakların verileri ölçeğinde ele alınacaktır. Mülk arazilerin mahiyeti ve çeşitleri, mülklerin sahipleri, edinim şekilleri ve tarihi süreç içerisinde yaşanan değişimler, Osmanlı döneminde Karaman Eyaleti olarak tanımlanacak olan Selçuklu başkenti Konya ve onun geniş çevresi ölçeğinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İskan, Şenlendirme, Üretim, Miri rejim, Mülk.

Abstract

The 11th century representation a period of great historical change in Anatolia. The gradual decline of Byzantine sovereignty over Anatolia and the great migration of Turkish tribes to Anatolia, which would last for several centuries, led to serious social changes in Anatolia. This period, which was marked by the victory of Malazgirt, also refers to the process of "Turkification and Islamization" in Anatolia. What kind of historical process this concept, which is used quite frequently in Turkish historiography, is the product of, what kind of developments took place in this process, or what kind of policies were followed from the early period to achieve this result, is a matter that needs to be addressed from different aspects. In this study, the issue of estates, which we can easily trace as a settlement model within the scope of state ownership, i.e., the hereditary land system, which was implemented very successfully starting from the Seljuk Empire period until the 16th century, will be discussed within the scale of the data of the sources. The nature and types of property lands, the owners of the properties, the forms of acquisition, and the changes in the historical process will be examined in the scale of the Seljuk capital Konya, which will be defined as Karaman Province in the Ottoman period, and its wider surroundings.

Keywords: Settlement, Production, Miri regime, Property.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Konya, aakoz@selcuk.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3819-1864, Türkiye.

Giriş

İskân; fizikî, coğrafi, ekonomik, idarî, siyasî ve beşerî sebeplerin yanı sıra iklimsel şartlara bağlı olarak insanın coğrafya ile ilişkisinin bir evresi olarak toprak üzerine sürekli ya da geçici şekilde yerleşmesini ifade eder¹ Paleolitik dönemde başlayan iskân, Neolitik dönemde insanların yerleşik hayata geçmeleriyle farklı bir yöne evrilmiş ve öncelikle köy denilebilecek küçük ve kırsal yerleşme merkezleri ortaya çıkmıştır.²

Anadolu, sahip olduğu uygun iklim şartları ve yeryüzü şekillerinin yanında zengin ve çeşitlilik arz eden bitki örtüsü, su kaynakları ve verimli toprakları ile insan topluluklarının her türlü hayat tarzına hitap etmesi sayesinde tarihin en eski iskân coğrafyalarından birisi olmuştur. Bunda tarihî faktörlerin de önemli etkisi vardır.

Bizans Devleti'nin son dönemi, Anadolu'da tarih açısından çok büyük değişimlerin meydana geldiği bir zaman dilimini ifade eder. Bizans egemenliğinin Anadolu üzerindeki etkisinin giderek azalması ve birkaç yüzyıl sürecek olan Türk boylarının Anadolu'ya olan büyük göçü, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ciddi toplumsal değişikliklere neden olmuştur.

Türklerin 11. yüzyılda Selçuklu Türklerinin önderliğinde kendi istekleriyle, 1220'lerden itibaren ise Doğu'dan gelen yıkıcı, acımasız Moğol istilâsı sebebiyle büyük kitleler hâlinde Anadolu'ya akın ettiği bu dönemlerde devlet; ordusunu, seferlerini, bürokrasisini, gündelik hayatın sürdürebilmesinin vazgeçilemez unsuru olan vakıflarını kısacası neredeyse bütün zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çok ciddi manada tarımsal üretime ihtiyaç duymaktaydı. Üstelik Malazgirt zaferini takip eden yüzyıl içerisinde Bizanslılar ve Haçlılarla yapılan savaşlar, Anadolu'da büyük tahribata ve birçok yerleşim yerinin boşalmasına, dolayısıyla üretim ve vergi gelirlerinin şiddetle düşmesine sebebiyet vermişti. Bu dönemde Türkmenlerin büyük ekseriyetinin konar-göçer olmaları ve belirtilen kargaşalar sebebiyle devlet, çeşitli giderlerini ve kamu harcamalarını finanse edebilmek için yerli halka ve çiftçilere yönelmiş, Selçuk sultanları Anadolu'nun yerli Hristiyan halklarını sadece himaye etmekle kalmamış, işgal ettikleri bölgelerden kendi devlet hudutları içine kitleler hâlinde tehcir ve iskân etmiştir. Bunlara ev, çift aletleri, tohum verilmiş, birkaç yıl vergiden muaf tutularak üretimin artırılmasına ve ülkenin imarına çalışılmıştır.³ Bu kapsamda I. Mes'ûd, II. Kılıç Arslan, I. Gıyâseddin Keyhusrev, Dânişmendli Yağlı-basan ve Artuklu hükümdarları 10.000 ile 70.000 arasında yerli halkı kendi bölgelerine iskân ederken, Kılıç Arslan'nın oğlu Gıyâseddin Keyhusrev de 1196'da, Menderes havzasından bir kısım Hristiyan halkı Akşehir bölgesine sürerek iskân etmiştir.⁴ Selçuklular, takip ettikleri iskân siyasetiyle kısa süre içerisinde yaylak-kışlak havasına sahip olan Doğu Anadolu'nun yanı sıra Güney, Kuzey ve Batı Anadolu'nun uç bölgelerindeki ova ve yaylaları Anadolu'da yoğunlaşan Türkmenlere yurt olarak vermek suretiyle bu nüfusu üretici duruma getirmeye ve eskiden mevcut yahut yeni teşekkül eden yerleşme merkezlerini ve çevrelerini canlı birer Türk-İslâm kültür merkezi hâline dönüştürmeye çalışmışlardır.⁵

Selçuklu Devleti'nin gerçekleştirdiği en önemli ve köklü değişim mülkiyet sisteminde olmuştur. Bizans döneminde Anadolu'da geniş topraklara sahip olan aristokratlar zümresi yüzünden halk ya tamamen topraksız ya da aristokratların topraklarında üretim yapan serf köylüler durumundayken Anadolu'da Türk egemenliği tesis edilince şahsi toprak mülkiyeti kaldırılmış, topraklar devlet mülkiyetine geçirilmiştir.⁶ Yani mîrî rejim uygulanmaya başlanmıştır. Selçuk sultanları bütün ülkeyi devlet mülkiyeti hâline soktuktan sonra çiftçilere işleyebilecekleri miktarda bir toprak üzerinde tasarruf hakkı tanımışlar ve babadan oğula intikal eden bu idare sayesinde

1 Yunus Koç, "İskân", *DİA*, C. EK-1, Ankara 2020, s. 649.

2 Osman Gümüüşçü, "Malazgirt'ten XX. Yüzyıla Anadolu İskân Sürecinin Gelişim Evreleri", XVIII. *Türk Tarih Kongresi Ankara: 1-5 Eylül 2018, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. XI, Ankara 2022, s. 257.

3 Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, İstanbul 1969, s. 278.

4 Turan, *Selçuklular Tarihi ...*, s. 278.

5 Ahmet Yaşar Ocak, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması", *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 111; Osman Gazi Özgüdenli, "İskân", *DİA*, Cilt EK-1, Ankara 2020, s. 658.

6 Turan, *Selçuklular Tarihi ...*, s. 277.

topraksız kimse bırakmamışlardır. Bu yeni sistem sayesinde konar-göçerlerin ve yerli ahalinin iskânı sağlanmış, topraksız köylüler hem toprağa hem de hürriyetlerine kavuşurken tarımsal üretim de ciddi oranda artmıştır. Bu çalışmada; yukarıda sözü edilen ve sadece Selçuklular döneminde değil Karamanoğulları ve Osmanlılar zamanında da son derece başarılı bir şekilde uygulanan ana üretim kaynağı araziler üzerindeki devlet mülkiyeti, yani mîrî toprak sistemi kapsamında kaynakların verileri ölçeğinde Selçuklu Devleti döneminden başlayarak 16. yüzyıla kadar bir iskân modeli olarak izlerini rahatlıkla takip edebildiğimiz mülkler konusu ele alınacaktır. Mülk arazilerin mahiyeti ve çeşitleri, mülklerin sahipleri, edinim şekilleri ve tarihi süreç içerisinde yaşanan değişimler, Osmanlı döneminde Karaman Eyaleti olarak tanımlanacak olan Selçuklu başkenti Konya ve onun geniş çevresi ölçeğinde incelenecektir.

Kaynaklar

Ne Selçuklulardan ne de Karamanoğullarından Anadolu'da Türk iskânının erken dönem uygulamalarının mahiyetini gösterebilecek bir kaynak mevcuttur. Her iki dönem için de günümüze ulaşabilen bazı vakfiyelerde kısıtlı şekilde bilgiler bulunabilse de bu bilgiler Osmanlı öncesi asırların iskân politikalarını bütüncül olarak ortaya koyabilmekten mahrumdur. Ancak erken tarihli Osmanlı kayıtları bu hususta devreye girmekte ve kendisinden önceki uygulamalar hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmamıza imkân sağlamaktadır. Osmanlı öncesi ve ilk Osmanlı uygulamalarını içeren söz konusu bu erken Osmanlı defterleri Selçuklu ve özellikle Karamanoğulları dönemi hakkında oldukça tafsilatlı bilgiler içermesi sayesinde dönemin anlaşılabilir olmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda Osmanlıların ilk ele geçirdiği Karaman toprakları olan Akşehir, Beyşehir bölgesinin mufassal defteri olan 1465 tarihli MAD 241⁷ son derece önemlidir. Bu defter çalışmanın konusu dışında kaldığı için ayrıntılarına değinilmemiştir. Bir diğer önemli defter ise 1476 tarihli ve 564 numaralı vakıf defteridir.⁸ Daha sonra Karaman eyaleti olarak tanımlanacak olan bölgenin Osmanlı öncesi vakıflarının ve mülklerinin ayrıntılı bilgilerini içeren defter bu çalışmanın ana kaynağını teşkil etmektedir.

Söz konusu defter Fatih Sultan Mehmed'in emriyle tahrir emini Kadı Muslihiddin ve kâtip Kasım tarafından Ramazan 881/1476 yılının sonlarında hazırlanmıştır.⁹ Defterde öncelikle v.1a sayfasında kaydedilen fihrist gereğince Konya vilayeti, Larende vilayeti, Seydişehir ve Bozkır vilayeti, Beğşehir vilayeti, Akşehir vilayeti, Ilgun vilayeti, Niğde-Şücaeddin-Anduğu vilayeti, Develu nahiyesi, Karahisar nahiyesi, Ürgüp vilayeti, Ereğli vilayeti, Aksaray vilayeti ile Kuşhisar vakıfları kaydedildikten sonra v. 80b ile v. 91b arasında "*Emlâk-ı Vilâyet-i Karaman*" başlığı altında yukarıda isimleri belirtilen idarî birimlerin mülkleri yazılmıştır. Ancak bir diğer kaynak olan ve aşağıda konu edilen kanunnamede belirtildiği üzere defterin tamamlanmasından bir yıl sonra yine Fatih Sultan Mehmed'in emri ile vakıfların ve mülklerin büyük çoğunluğu timara dönüştürülünce¹⁰ defter tekrar elden geçirilerek birçok vakıf ve mülk kaydının üzerine, yanına, sonuna veya uygun görülen boşluklara der kenar şeklinde defterin aslından farklı bir hat ve mürekkeple "*mukarrer*" (3b, 6b, 7a, 8b), "*mensûh*" (18a, 19b, 33a, 33b vd), "*vakf-ı kadîm*" (13b, 15a, 17a), "*meremmete muhtâc*" (50a, 74a, 76a), "*rakabeye muhtâc*" (32a), "*harâb*" (32a, 32b, 33a), "*vakfiyye zâyî*" (28b, 74a), "*vakfiyyesi yok*" (32a, 32b), "*temessük yok*" (46a, 71b, 74a, 74b), "*vakfiyyesi görüldü*" (41a, 62a, 71a) "*eşkincülü*" (80b, 81a, 83b, 84a ve daha birçok yerde), "*hissesinde eşkincü harcı vire*" (81b, 82b, 84a, 85b ve daha birçok yerde), "*timâra emr olundu*" (81b, 83a, 84a, 91a) şeklinde şerhler yazılmıştır.

Fatih'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu II. Bayezid, babasının timara dönüştürdüğü vakıf ve mülkleri tekrar eski hallerine iade ederek 1483 yılında Hamza Beyoğlu Murad Çelebi eminliğinde

7 Bu defter M. Akif Erdoğan tarafından yayınlanmıştır bk. M. Akif Erdoğan, *1466 Tarihli Akşehir Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme)*, TTK Yay., Ankara 2015.

8 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564. Bu defterin yayını için bk. Feridun Nafiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları, Fihristi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958.

9 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564 numaralı defterin v1b. sayfasında yer alan tahrir kaydı.

10 Fatih'in emriyle timara dönüştürülen vakıf ve mülkler hakkında bk. Doğan Yörük, "Karaman Eyaletinde Timara Çevrilen Vakıf ve Mülkler (1476-1483)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 2007, s. 61-74.

ve Mehmed'in katipliğinde yeni bir tahrir yaptırmıştır.¹¹ Dolayısıyla Karaman bölgesindeki mülklerin Osmanlı dönemindeki durumları bu defterden de takip edilebilmektedir.

Osmanlıların Karamanoğullarına ait toprakları ele geçirdikten sonra bölgede bulunan ve önceki egemenlerin tasarruflarını gösteren vakıf ve mülklerin ne zaman ve nasıl kayda geçirildiği ve bu uygulamalar hakkında Osmanlı döneminde ne tür kararlar verildiğinin ayrıntılarını söz konusu vakıf defterlerinin yanı sıra “*Sûret-i Kânûnâme-i Kadîm-i Vilâyet-i Karamân ki ber mûceb-i tahrîr-i Mevlânâ Vildân vâki' şud-bûd*” başlığı ile Leiden'de bulunan bir kanunname suretinden öğrenebilmekteyiz. Söz konusu kanunnamenin *İcmâl-i Kazâya-i Evkâf ve Emlâk der Vilâyet-i Karaman*¹² başlığı altında Karaman eyaletinin ne zaman ve hangi eminler tarafından tahrir edildiği, ayrıca farklı tarihlerde yapılan bu tahrirler esnasında Karaman mülklerinin ne hâlde olduğu ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır: “*defter emîni Bayezid Çelebi emr-i sultânile merhûm mağfûrunleh a'lemü'l-'ulemâ Mevlana Şemseddin Ahmed el-ma'rûf be ibn-i Kemâl Paşa tahrîr eyledüğü vilâyet-i Karaman defâtirini tashihe şürû' eyleyüb müceddeden beyaz kıldıkda (30b) dibâcede bu vecihle şerh ider ki vilâyet-i Karaman Sultan Mehemed Hân zemânında temâm feth olundukda Mevlana Baldırzâde'ye Karaman'ın evkâf ve emlâki teftîşi emr olunub ol dahi defter idüb kapuya teslim itmiş¹³ ba'dehu bir yıldan sonra Sultân Mehemed Han cemî' evkâf ve emlâki timâra buyurub Karaman'ın dahi emlâk ve evkâfi timâra tasarruf olunmuş sonra Sultân Bâyezid Hân tahta cülûs kıldıklarında Murad Beğ nâm vilâyet emînini gönderüb mensûh olan evkâf ve emlâki mukarrer eylemek buyurdıklarında ol dahi varub ol kadîm deftere nazar itmeyüb her kişi bir yire mülkündür deyu hüccet gösterdiğiyle milk yazub Karamanın ekser yerlerin emlâka ve evkâfa yazub bir defter idüb kapuya getürmüş milk mensûhdur yine mukarrer kılını deyu defteri kapuya teslim olunup makbûl kılınımış ba'dehu tekrâr Haydar Çelebi dahi yazub defter idüb anın defterinde olan husûslara eşirrâ çok nizâ' idüb ol defterde Murad Çelebi defteri üslûbunca 'amel olunmuş zikr olunân iki defterde mestûr olan evkâf ve emlâki Bâyezid emîn yazıb makbûl olmayanı timâra kayd eyledüğüni beyân eylemiş Mevlânâ-i müşârün-ileyh defterinde ba'zı emlâk yazılan kurâ ve mezârî '-i sâyire ki hâric-i defâtir-i kadîme olub ve timâra buyurulub yazılmışlar imiş anın gibilerün ba'zısı pâye-i serîr-i a'lâya 'arz olunub girü eski sâhiblerine cebelüyle timâr virilsün deyu buyurulduğı sebebden defterde üzerlerine cebelüyle timâr kayd olundu mâdâm ki hizmet vâki' oldukça edâ-i hizmet idüb cebelülerden vireler yerlerine (31a) mutasarrif olalar deyu mufassalân zikr olunmuş ....”.*

Kanunnamede bahsedilen ve Karaman eyaletinin ilk tahriri olan Mevlana Baldırzâde'nin defteri günümüze gelememiştir. Bu defter 1470 tarihli olmalıdır; zira 1470 tarihini taşıyan ve Karaman tahriri olduğunun anlaşılmasına imkân sağlayan fakat oldukça yıpranmış vaziyette bulunan bir tahririn giriş sayfası mevcuttur.¹⁴ Yukarıda bahsedilen 1476 tarihli Fatih dönemi vakıf defterinin

11 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları (MC): 0.116/1.Yayımları için bk. M. Akif Erdoğan, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar I”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 18, S. 1, 2003, s.119- 160; M. Akif Erdoğan, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar II”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 18, S. 2, 2003, s. 99-140; M. Akif Erdoğan, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar III”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 19, S. 1, 2004, s.119-154; M. Akif Erdoğan, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar IV”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 19, S. 2, 2004, s. 141-176.

12 Kânûn-nâme-i Kadîm-i Vilâyet-i Karaman, Leiden Or. 305, v. 30a vd. Karaman eyaletinde bulunan evkaf ve emlakın yazım süreci ile ilgili bir başka kanun metni için bk. Erdoğan, “Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar I”, s. 121-122.

13 Fatih döneminde yapılan tahrirlerle veya bu tahrirlerin eminleri ile ilgili bir karışıklık var gibi görünüyor. Fatih'in emri ile timara dönüştürülen vakıf ve mülklerin kayıtlı olduğu defter yukarıda da tanıtımı yapıldığı üzere tahrir emini Kadı Muslihiddin ve kâtip Kasım tarafından Ramazan 881/1476 yılının sonlarında hazırlanmıştır. Bk. TKG.M.TADB. TTD.EVKAF. 564, v1b. Fakat kanunnamede Kadı Muslihiddin ve kâtip Kasım tarafından hazırlanan bu defterden söz edilmemiş olmasını izah etmek mümkün görünmüyor.

14 Mevlânâ Baldırzâde tarafından hazırlandığını tahmin ettiğimiz 24 Aralık 1470 tarihli defterin bir hayli yıpranmış olan başlangıç sayfası okunabildiği ölçüde şu şekildedir: “*Bismillâhirrahmanirrahîm Elhamdülillâhillezi rabata nizâme'l-mülketi bi-evtâdi ma'deleti's-sultân ve şeyyede erkâne's[-saltanatı] ..... bi-ibkâi zâtihi tûle'z-zamân allâhümme metti 'i'l-müslimîne bi-zilli ma'deletihi ve beşşirhüm ta'mime himmetihi, âmin, bi-menihhi ve yümnihhi.*

Pâdişâhımız 'izz-i nasruhu ve celle kadruhu ve kad ömrühu hazretleri bu ....

yanı sıra kanunnamede isimleri geçen 1483 tarihli Murad Çelebi (Beğ)¹⁵ ve 1500 tarihli Haydar Çelebi defterleri¹⁶ arşivlerimizde yer almaktadır.

Karaman Eyaletinde Mülkler

Mülklerin Veriliş Dönemleri

Karaman bölgesindeki mülklerin kökeni Selçuklular zamanına dayanmaktadır. Selçuklular takip ettikleri iskân politikası çerçevesinde ihtiyaç duyduğu tarımsal üretimi artırmak için miri rejim uygulaması ile topraksız köylüleri topraklandırırken, anlaşılan o ki seçkin ya da güçlü ailelerin mülk yoluyla toprak sahibi olmalarına da imkân sağlamıştır. Selçuklu dönemine ait mülkler sonraki dönemlerde yani Karamanoğulları ve erken Osmanlı devirlerinde de yürürlükte tutulduğu gibi yeni mülkler de verilmiştir.

1476 tarihli Karaman vakıf defterinde 73 mülk kaydı bulunmaktadır. Bunlardan ne kadarının Selçuklu ne kadarının Karamanoğulları ve ne kadarının erken Osmanlı dönemlerine ait olduğu sayısal olarak tespit edilememekle birlikte bazı açıklamalardan uygulamanın her üç dönemde de var olduğunu rahatlıkla ifade etmek mümkün olabilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere mülklerin başlangıcı büyük oranda Selçuklulara dayanmaktadır. Karamanoğulları döneminde bütün mülkler teftişten geçirilmiş ve yeni mülkler ilave edilmiştir. Karamanoğlu toprakları Osmanlılara geçtikten sonra yine bütün evkaf ve emlak teftiş edilerek defter hâlinde kayda geçirilmiştir¹⁷.

Mülklerin başlangıcının Selçuklu dönemi olduğu hususunda meselâ; Aksaray ve Koçhisar vilayeti mülkleri arasında yer alan Sinan Beğ'in mülkü için "*mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ, Eşkincilü, Sultân Alâaddin zamânında beytü'l-mâlden satın alınmış. Mektûb-ı şer'î görüldü. Sene selâse ve semânin ve sitte-mi'e târihinde*"¹⁸ (683/M.1284) şeklinde şerh düşülmüştür. Burada sözü edilen hükümdar 1284 ile 1301 yılları arasında üç defa tahta çıkan Selçuklu sultanı III. Alaaddin Keykubad'dır. Yine aynı vilayet mülkleri arasında bulunan Paşa Çelebi bin Muhsin'in mülkü için de "*Mukarrer be-mektub-ı İbrahim Beğ, Eşkincilü harcı vire, Şiranâmesi görüldü. Sene tis'a ve semanin ve sitte-mie (689/ M.1290) tarihinde*"¹⁹ denilmek suretiyle Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Mesud'un ikinci taht dönemine atıfta bulunulmuştur. Konya mülkleri arasında bulunan Süleyman Paşa b. Mehmed'in mülkü için de benzer açıklama yazılmıştır; "*Mukarrer kılınmış tevki-i Şehinşâhî, mülk-i kadîm silsile sultân Alâeddin'e yetiştirilmiş, evvelki defterde mukayyed*"²⁰. Burada verilen örnekler doğrudan tarih belirtilen veya Selçuklu sultanlarının isimleri geçen örneklerdir. Ancak mevcut mülklerin büyük ekseriyetinin Selçuklu dönemine ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Vilâyet-i Karaman'ın evkâfını ve emlakını üç yıllık mahsûlleri ....

İtmeğe sene hamse ve seb'in ve semânimi'e Receb'inin guresinden ...

Hükm-i 'âlî mücibine itâ'at idüb ol vilâyete varub ...

Mezkûr vilâyetin cemî'etrâfında isna yılında i'tidâd ...

Olmamış amma selâse yılında ba'zı emâkinde hâsil ...

Hâsil zâhir oldu amma erba'a yılında .....

Olmuş ol sebebden ..... i'tibâr olundu ve hamse yılda ...

Ekser mevâzi'de tahminen alınub deftere kayd olundu ve şabdan ...

Ola deyu ve dahi her kâdılığa varıldı ol ...

Veyahud kâdı nâ'ibi ve subaşısı veya âdem ...

Ve anların şehâdetleriyle ve ma'rifetleriyle ve cemî' vakf ....

İttifâklarıyla yazılıb defter olundu ...

Ve mu'azzam evkâf mahsûlâtı cümle takdim olundu ibtidâ-yı ...

Âsân olsun için ve kâdılar? Mevâzi'inden taleb ...”, defter parçasının orijinali için bk. Seyit Ali Kahraman, *XVI. Yüzyıl*

Başlarında Karaman Vilâyeti Vakıfları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2009, s. Ek 3.

15 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları (MC): 0.116/1.

16 BOA.TD. 40.

17 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564.

18 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.90b.

19 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.90b.

20 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.81b

Karamanoğulları dönemine gelince; Selçuklu dönemi uygulamalarına yapılan atflara nazaran Karamanoğulları dönemi için çok daha fazla veri elde edebiliyoruz. Öncelikle belirtilmesi gereken husus 73 mülk kaydının 45'inde Karamanoğlu II. İbrahim Bey (1423-1464)'in zikredilmiş olmasıdır. Defterde başka Karamanoğlu beylerinin isimleri de geçmekle birlikte sayısı çok fazla değildir.²¹ Kaynak defterin Osmanlı tahriri olduğu göz önüne alındığında bu bilgi büyük önem arz etmektedir. Karamanoğullarının en uzun süre tahtta kalan ve en çok imar yapan beyi olan II. İbrahim Bey, ülkesindeki bütün vakıfların ve mülklerin teftişini yaptırmış ve mukarrer kıldıklarının ellerine *mektûb/nişân* vermiştir. Bu durumun Osmanlı ilyazıcıları tarafından “*mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ*”, “*mutasarrıf be-mektûb-ı İbrahim Beğ*”, veya “*mukarrer be-nişân-ı İbrahim Beğ*” şeklinde kayda geçirilmiş olması bölgenin Osmanlılara geçmesinden sonra da padişahların bu belgeleri muteber kabul edip hukuki birer senet olarak kullanmış oldukları anlamına gelmektedir. İbrahim Bey 1464 yılında ölmüş olmasına karşın ölümünden 12 yıl sonra düzenlenen 1476 tarihli vakıf defterinde, 19 yıl sonra düzenlenen 1483 tarihli vakıf defterinde ve 36 yıl sonra düzenlenen 1500-1501 tarihli mufassal defterde onun vermiş olduğu belgelerin referans alınması Karaman eyaletinin tahririni yapan ilyazıcılarının ve daha da önemlisi Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid gibi dönemin padişahlarının İbrahim Bey'in uygulamalarına verdikleri değeri göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Karamanoğulları, devraldıkları mülkleri denetleyip mukarrer kılmakla kalmamış kendi dönemlerinde yeni mülklerin oluşumuna da imkan sağlamışlardır. “*mâlikâne-i Kara Musa nedîm-i Karamanoğlu mukarrer be-nişân-ı İbrahim Beğ mukarrer be-hükm-i Sultân*”,²² “*mâlikâne-i Pir Mehmed ve Mustafa an-evlâd-ı Kâdı Sirâceddin-i Urmevî*”²³ *rahimallahu aleyh mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ şîrânâme görüldü sene hamse ve seb'in ve seb'ami'e târihinde (775/1373), defter-i kadimde sebt olunmamış*”,²⁴ “*mâlikâne-i Mevlânâ Ya'kub mukarrer be-nâm Yusuf Bali, be-hükm-i şerîf-i şerefallahu te'âlâ mektûb-ı şer'î görüldü 814/1411 târihinde İbrahim Beğ mukarrer-nâmesi dahi görüldü*”,²⁵ “*mâlikâne-i Hacı Hasan b. Sa'âdeddîn ve Hacı Ömer b. Ali Beğ mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ tasarruf olurmuş, şîrâ-nâme görüldü tarih 863/1458 târihinde bâkisi ma'lûm değil*”,²⁶ “*mâlikâne-i Mehmed mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ eşküncülü Kasım karındaşoğlu Mehmed tasarruf ider, Kasım b. Musa Sultân Şâh'dan nisfını satın almış İbrahim Beğ dahi mukarrer-nâme vermiş şîrâ-nâme görüldü târih 765/1363*”,²⁷ “*mâlikâne-i Mustafa Fakih mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ, şîrâ-nâme görüldü târih 852/1448*”²⁸ gibi doğrudan Karamanoğullarıyla veya dönemleriyle bağlantılı olanların dışında “*mukarrer be-hükm-i âlişân*”, “*mukarrer be-hükm-i şerîf*”, “*mukarrer be-hükm-i pâdişâh*”, “*mukarrer kılınmış be-hükm-i kişver-güşâ-yı şâhî*”, “*mukarrer kılınmış be-hükm-i nâfiz*”, “*mukarrer be-hükm-i tevkî-i şerif*”, “*mukarrer be-hükm-i sultânî*” şeklinde İbrahim Bey'in ismi anılmaksızın Osmanlı sultanlarının yürürlükte tuttuğu yirminin üzerindeki mülk de yine Karamanoğulları dönemine ait mülklerdir.

Mülk Sahipleri

Mülk sahiplerinin belli vasıflar taşıdığı, dönemin güçlü ve seçkin aileleri oldukları belli olmakla birlikte hepsi için ortak bir özellikten söz etmek mümkün değildir. Elimizde bulunan defter kayıtlarından hareketle bu insanları birkaç gruba ayırabiliriz. Bu bağlamda en yaygın grubu köklü ve güçlü ailelere mensup olduğunu düşündüğümüz kişiler oluşturmaktadır. Bu kişilerin mülkleri doğrudan kendi isimleri ile değil ait oldukları aile künyesi ile birlikte verilmiş, çoğunlukla

21 İki yerde Mehmed Beğ'den (ö. 1423) söz edilirken bk. v.81b, iki yerde de *ümerâ-i müte'addideden* bk. v.81a, v.82b denilmektedir ki bu ifade birçok Karaman beyinin teftiş yaptırıp, mukarrer-name vermiş olduklarını göstermektedir.

22 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.80b.

23 Selçuklu dönemi alimlerinden olan Sirâceddin el-Urmevî, (1198-1283) hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Çağırıcı, “Sirâceddin el-Urmevî”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 262-264. Sirâceddin el-Urmevî Selçuklu döneminde yaşamış olmasına mukabil malikane kendisine değil, Karamanoğulları tarafından çocuklarına verilmiştir.

24 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.81b.

25 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.86b.

26 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.86b.

27 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.86b.

28 TKGM.TADB.TTD.EVKAF. 564, v.86b.

da “evlâd-ı” ibaresi kullanılmıştır.²⁹ İkinci sırada “mevlânâ”, “fakih” gibi ünvan taşıyan ilmiye mensupları ile “şeyh” ünvanlı tasavvuf erbabı gelmektedir.³⁰ Benzer bir grubu da ahi ünvanlı olan kimseler oluşturmaktadır.³¹ Bu tasnifte son grubu siyasi ya da yönetici elitler oluşturmaktadır. Bunlar arasında “paşa”,³² “dizdar”,³³ “ağa”,³⁴ “beğ”,³⁵ gibi ünvanlarla anılanlarla aşiret reisi³⁶ konumunda olanları zikretmek gerekir. Belirtilenler dışında kalanların hangi özelliklere sahip olduklarına dair bir ipucu tespit edilememiştir.

Mülklerin Edinim Biçimleri

Yukarıda varlığından söz edip alıntı yaptığımız Mevlana Vildan'a ait Karaman kanunnamesinde yer alan “vilâyet-i Karaman Sultan Mehmed Hân zemânında temâm feth olundukda Mevlana Baldırzâde'ye Karaman'ın evkâf ve emlâki teftîşi emr olunub ol dahi defter idüb kapuya teslim itmiş ba'dehu bir yıldan sonra Sultân Mehmed Han cemî' evkâf ve emlâki timâra buyurub Karaman'ın dahi emlâk ve evkâfi timâra tasarruf olunmuş ...”³⁷ ifadesinin somutlaşmış şekli olup günümüze ulaşan 1476 tarihli Karaman vakıf defteri, mülk kayıtlarının yanı sıra kanunnamede bahsedilen teftîşi ve Fatih'in emriyle vakıf ve mülklerin büyük oranda timara dönüştürülmesini gösteren işlemleri de içermesi bakımından son derece önemlidir. Bu işlemler esnasında mülk sahiplerinin temellük belgeleri de görülmüş ve ilgili mülk kaydının üzerine açıklama olarak yazılmıştır. Bu açıklamalar mülklerin menşei ve nasıl edinildiğini anlamımıza imkan sağlamaktadır. Yetmiş üç mülk kaydının on beşinde “aslî beytûlmalden alınmış”,³⁸ “beytûlmalden alınmış”,³⁹ “beytûlmalden satın alınmış”⁴⁰ ibaresine yedi mülk için de “şirânâme görüldü”, “şirânâmesi görüldü”, “şirânâme-i asl görüldü” ibaresine yer verilmesi mülklerin büyük ekseriyetinin Selçuklular zamanından başlayarak hazineden satın alınarak temellük edildiğini göstermektedir. Bazı mülklerden “mülk-i mevrûs”, “mülk-i meşrû”, “mülk-i kadîm” olarak bahsedilmesi ilk ediniminden ziyade sonraki durumunu açıklığa kavuşturmak içindir.

Karamanoğulları dönemine ait bir örnekten karye, mezraa veya parça arazi tahsisinde tek usulün satın almak olmadığı anlaşılmaktadır. Mülkler ister satın alma yoluyla ister başka şekilde olsun Selçukluların da Karamanoğullarının da temel amacının şenlendirme ve üretimi artırma olduğu açıktır. Karamanoğlu İbrahim bey dönemine ait örnek bu hususu açıkça ortaya koymaktadır; “Karye-i Koçaç öşrü Şeyh Hasan-ı Rûmî zaviyesine vakf imiş yevmî üç cüz okunurmuş deyu köhne defterde mestûr amma köhne defter yazılmazdan evvel Karaman zamanında ol zaviyenin buk'ası harâb olub ol köy dahi müteferrik olmuş İbrahim beğ Mevlânâ Sarı Yakûb'a ol köy yerini şenletmeğe virmiş müşârün-ileyh çifte koşub şenledüb ta'mîr itmiş vakfiyyet üzere tasarruf idermiş sonra oğlu

- 29 Evlâd-ı Kutlu Ferrâş ve kâtib Hamza 81a, Evlâd-ı Ahmed Paşa an-evlâd-ı Dediği aleyhirrahme 81b, Pir Mehmed ve Mustafa an-evlâd-ı Kadî Siraceddin-i Urmevi rahimallahu aleyh 81b, Ahi Ahmed an-evlâd-ı Ahi Mustafa ve Ahi Teberrûk 82a, Evlâd-ı Ahi Güvendik 82b, Mevlânâ Alâeddin ve Abdurrahman ve Yusuf Fakih ve Yunus evlâd-ı İsmail Fakih 82b, Mevlânâ Hacı Muslihiddin ve Mahmud veled-eyn-i Hızır Ahmed 82b, Süleyman ve Emirza ve Seydi Mahmud evlâd-ı Sadi 83a, Mehmed ve Mustafa veled-i Alâylu 83a, Evlâd-ı İmaret 84a, evlâd-ı Kasım Sofu, Mehmed, Mahmud 84a, Evlâd-ı Emir Mahmud 90b, evlâd-ı Gönderşeyh 91a.
- 30 Mevlânâ Abdülaziz 82a, Mevlânâ Müştak 82a, Mevlânâ Alâeddin ve Abdurrahman ve Yusuf Fakih ve Yunus evlâd-ı İsmail Fakih 82b, Mevlânâ Hacı Muslihiddin ve Mahmud veled-eyn-i Hızır Ahmed 82b, Mevlânâ Muhyiddin ve Abdi biraderes 83b, Mevlânâ Kemal veled-i Çölmekçi 85b, Mevlânâ Ebûbekir 85b, Mevlânâ Yakub 86b, Mehmed Fakih 83b, Bâli Fakih 84a, Mustafa Fakih 86b, Yusuf Fakih 88b, Mustafa b. Şeyh Mehmed 80b, Bayezid b. Şeyh Hasan 80b, Şeyh Ali b. Gündüz 81a, Şeyh Mehmed b. Üveys 82a, Şeyh Bedreddin 83a, Şeyh Ahmed 91a
- 31 Ahi Ahmed an-evlâd-ı Ahi Mustafa ve Ahi Teberrûk 82a, Evlâd-ı Ahi Güvendik 82b, Ahi b. İvaz Hacı 83a, Kasım b. Ahi Cafer 87a.
- 32 İbrahim Paşa b. Mehmed 81b, Süleyman Paşa b. Mehmed 81b, Hasan Paşa ve Ahi b. Güvendik ve Muhyiddin 82b, Paşa Çelebi b. Muhsin 90b.
- 33 Yusuf Ağa dizdâr 86b.
- 34 Hoşkadem Ağa 82a, Yusuf Ağa 86b, İbrahim Şah Ağa 88b.
- 35 Mustafa Beğ b. Sudun 83b, Sinan Beğ 90b.
- 36 Salih ve Piri veled-i İlyâğut 80b, Yasavul Musa 80b, Bulargu Beğ 90b.
- 37 Kânûn-nâme-i Kadîm-i Vilâyet-i Karaman, Leiden Or. 305, v. 30b.
- 38 Örnek için bk. 91a.
- 39 Örnek için bk. 80b.
- 40 Örnek için bk. 82a.

*tasarruf itmiş evkâf nesh olucak örfiyyesi timara emr olunub mukarrer? olub bir eşküncüye iltizâm göstermişler elan vakfiyyeti padişah-ı ‘âlem-penâh mukarrer idüb mukarrer-nâme virmiş Mevlânâ Saru Yakub-zâde Mehmed Çelebi adına bilfi‘il tasarrufunda mukarrer ve karye-i mezkûrenin hududuna nizâ‘ olunub ve .....?zâde teftîş idüb ellerine hücec-i şer‘î virmiş ber mucceb-i hüccet-i şer‘iyye mukarrer”.*⁴¹ Bu kayıta da açıkça ifade edildiği üzere Selçuklulardan başlayarak Osmanlı Devleti’ne kadar hükümdarların temel amacı ülkeyi ihya ve şenlendirme olmuştur. Böylelikle arazisiz çiftçiler arazi sahibi olurken tarımsal üretim çarkı kesintisiz devam edecek, devletin farklı alanlarda ihtiyaç duyduğu gelir elde edilecek, diğer taraftan da ülke mamur hale gelecektir.

Osmanlı Döneminde Mülklerin Durumu

İstanbul’un fethini müteakip kazandığı güç ve saygınlığın yanı sıra Doğu Roma’nın varisi ve Ortodoks Doğu Hıristiyanlığının yeni hamisi sıfatıyla, kendi şahsında; Orta Asya Türk, Ortadoğu İslam öncesi ile İslamî dönem hükümdarlık ve devlet anlayışlarını birleştiren Fatih Sultan Mehmet, ülkede çok kapsamlı ve köklü yapısal değişiklikler gerçekleştirerek Osmanlı Devleti’ni aşiret kalıtsallığından bir imparatorluğa dönüştürme hedefine yönelmiştir. Bunun için de öncelikle gerekli olan mali kaynakları ve asker sayısını arttırmayı hedeflemiştir.⁴² Bu amaçla bir taraftan gümrük vergileri ile köylünün ödediği bazı vergileri arttırırken, diğer taraftan akçenin gümüş oranını düşürmenin yanı sıra binlerce vakıf ve mülk sahiplerinin ayrıcalıklarına son vermiş, onların gelir kaynaklarına el koymuştur.⁴³ Vakıf ve mülklerin miriye çevrilme işlemi de 1476 yılında kısa süre önce Osmanlı topraklarına katılan Karaman vakıf ve mülkleri ile başlamıştır.⁴⁴

Kanunnamede belirtildiği üzere Fatih Sultan Mehmet’in emri ile Mevlana Baldırzade Karaman’ın evkâf ve emlakini teftiş ederek 1476 yılında defter olarak teslim etmiş ve bir yıl sonra yine Fatih’in emriyle vakıflar ve mülkler büyük oranda timara dönüştürülmüştür. Söz konusu defterde kayıtlı olan 73 mülkten on beşi için her hangi bir işlem yapılmazken, yirmi mülk eşkıncülü mülke, on üç mülk timara dönüştürülmüştür. Diğer yirmi beş mülk sahibinin ise hisselerince eşkıncü harcı ödemelerine karar verilmiştir.⁴⁵ Dolayısıyla Selçuklulardan ve Karamanoğullarından devreden mülklerin %20’si mevcut hâlini korurken, %80’i çeşitli şekillerde değişime uğramıştır (bk. Tablo 1).

İdari Birimin Adı	Mülk Sayısı	İşlemsiz Mülk	Timara Çevrilen	Önceden Eşkıncülü	Yeni Eşkıncülü	Eşkıncü Harcı Ödeyen
Konya Nahiyeleri ve Larende	24	5	5	1	2	11
Seydişehir	10	3	4	1	-	2
Beyşehir	12	2	2	1	2	5
Akşehir ve Ilgın	3	1	-	-	2	-
Niğde, Şamardı, Melegübalı	8	-	-	3	-	5
Urgüp, Develi ve Karahisar	5	-	-	3	2	-
Aksaray ve Koçhisar	11	4	2	2	1	2
Toplam	73	15	13	11	9	25

Tablo 1: Fatih Sultan Mehmet Döneminde Karaman Mülkleri (1476)

Fatih’in 1476 yılında vakıflar ve mülkler üzerinde yaptığı değişiklikler çok uzun ömürlü olmamıştır. Oğlu II. Bayezid tahta çıkınca Murat Çelebi/Beğ isimli tahrir emirini Karaman bölgesine göndererek yeni bir tahrir yaptırmış ve babasının uygulamalarını kaldırarak, vakıf ve mülkleri eski

41 BOA.TD. 40, s. 70.

42 Ömer Lütfi Barkan, “Tımar”, *İA*, C. 12/1, MEB Basımevi, İstanbul 1979, s. 298; Halil İnalçık, “Mehmed II” *İA*, C. 7, MEB Basımevi, İstanbul 1997, s. 533.

43 Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğunda Kuruluş Devrinin Toprak Meseleleri”, *II. Türk Tarih Kongresi İstanbul 20-25 Eylül 1937*, TTK Yayınları, İstanbul 1943, s. 1006; Zeki Arıkan, “Hamit Sancağındaki Tımar Düzenine Toplu Bakış”, *IX. Türk Tarih Kongresi Ankara 21-25 Eylül 1981*, II, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 879; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2003, s. 35.

44 Kânûn-nâme-i Kadîm-i Vilâyet-i Karaman, Leiden Or. 305, v. 30a vd.

45 Yörük, “Karaman Eyaletinde...”, s. 70.

hâllerine dönüştürmüştür.⁴⁶ II. Bayezid'in niçin böyle bir uygulama yaptığı hususunda açık bir bilgi olmamakla birlikte bazı gerekçeler tahmin edilebilir. Öncelikle uzun siyasi mücadeleler yüzünden sürekli huzursuzluk yaşamış olan bölge halkı Fatih'in uygulamalarıyla daha da huzursuz hale gelmiş olmalıdır. Kaldı ki bir asırdan fazla devam eden çetin mücadeleler sonrasında Osmanlı ülkesine en son dahil edilen bölge halkının Osmanlı'ya entegrasyonu zorlaşacaktır. İkinci olarak Fatih'in ölümünden sonra şehzade Bayezid ile şehzade Cem arasında cereyan eden taht mücadelesinde şehzade Cem'e destek veren Karaman halkı Cem'in kaybetmesiyle bir kez daha zorda kalmıştır. Her iki durumda da gerilimi ortadan kaldırarak huzuru sağlamak devletin lehine olacaktır. Nitekim kanunnamede; “*Sultân Bâyezid Hân tahta cülûs kıldıklarında Murat Beğ nâm vilâyet emînini gönderüb mensûh olan evkâf ve emlâki mukarrer eylemek buyurdıklarında ol dahi varub ol kadîm deftere nazar itmeyüb her kişi bir yire mülkümdür deyu hüccet gösterdiğiyle milk yazub Karaman'ın ekser yirlerin emlâk ve evkâf yazub bir defter idüb kapuya getürmüş milk-i mensûhdur yine mukarrer kılını deyü defteri kapuya teslim olunub makbul kılınmış*”⁴⁷ denilmesi bu düşünceyi desteklemektedir.

Fatih dönemine ait 1476 tarihli defteri ile II. Bayezid'in yaptırdığı 1483 tarihli tahrir defterinin tertipleri farklı olduğu için iki dönem arasında mülklerde yapılan değişiklikleri birebir karşılaştırma imkanı yoktur. Ancak kanunnamedeki mensuh vakıf ve mülkler tekrar mukarrer kılını ifadesinden hareketle Fatih'in uygulamalarının tamamen kaldırılıp eski hallerine dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim Konya, Larende, Belviran, Beyşehir, Çimen ve Seydişehir kazalarına ait verilerin karşılaştırılması bu düşünceyi doğrulamaktadır. Bu kazalarda 1476 tarihi itibarıyla 46 mülk varken, 1483 yılında bu sayı 69'a yükselmiştir.⁴⁸

Sonuç

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sadece askerî başarılarla ve nüfus göçleriyle izah edilemez. 11. ve 13. yüzyıllarda Anadolu'ya gerçekleşen yoğun Türk göçleri her ne kadar büyük bir nüfus kesafeti oluştursa da devletlerin doğru politikalar izlememeleri hâlinde büyük bir kargaşa ve huzursuzluk kaynağı olmaktan öteye geçemezdi. Söz konusu nüfusun kontrol altında tutularak üretime sevk edilmesi Anadolu Türk devletlerinin en büyük başarısı olmuştur.

Selçuklular takip ettikleri doğru iskân politikaları ile hem yerli halktan hem de sürekli gelmeye devam eden Türkmenlerden istifade etmeyi başarmıştır. Arazi mülkiyeti de iskân politikalarının bir parçası olmuştur. Temel toprak sistemi olarak devlet mülkiyetini (miri arazi) esas almış olan Selçuklular ve kendilerini onların mirasçısı kabul eden Karamanoğulları, ilmiye mensubu, tasavvuf erbabı, yönetici, aşiret reisi, ahiler gibi toplumun çeşitli katmanlarından seçkin ve güçlü ailelere veya aile bireylerine mülkler vermek suretiyle bir taraftan üretimi artırırken diğer taraftan da bu kişiler üzerinden toplumu yönlendirmeyi ve hatta kontrol altında tutmayı başarmışlardır.

Selçuklular ile başlayan mülk tahsisi Osmanlılara kadar aynı şekilde devam etmiştir. Konya ve çevresinin Osmanlı'ya ilhakını takiben Fatih Sultan Mehmet, önceki egemenler zamanında verilmiş olan vakıfları ve mülkleri büyük oranda timara dönüştürmüşse de bu durum fazla sürmemiş yerine geçen II. Bayezid babasının uygulamalarını bozarak vakıfları ve mülkleri tekrar eski sahiplerine iade etmiştir.

Varak	Mülk sahibi	Mülkün Hikayesi	Mülkün Mahiyeti ve Gördüğü İşlem	Hâsıl
80b	Salih ve Piri v. İlyagud	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ	Mezra'a-i Balcak tâbi-i Sahra-yı Konya hissesince harç vire	100

46 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları (MC): 0.116/1. Defterin başında; *Üslub-ı defter-i evkâf başlığı altında “köhne defterde mestür olub mensûh kayd olunan ve defterden hâric olan evkâfın vakfiyye-i şer'îyyesi ve İbrahim Beğ'den mukarrer-nâmesi olanlar emr-i 'âli mucibince mukarrer buyurulub defter-i cedide kayd olundu ve köhne defterde mestür olub kimesne gelüb yazdırmadığı evkâf ber mucib-i defter-i köhne deyü defter-i cedide nakl olundu ve evkâf mutasarrıflarından temessükleri görülmeyenler hemen der tasarruf-ı felân deyü kayd olundu temessük zikr olunmadı”* şeklinde kaydedilen açıklama ile defterin hazırlanma amacı açıkça ortaya konulmuştur. Bk. v.2a.

47 Bk. Kânûn-nâme-i Kadîm-i Vilâyet-i Karaman, Leiden Or. 305, v. 30b.

48 Yörük, “Karaman Eyaletinde ...”, s. 71.

80b	Yasavul Musa	Der tasarruf-ı dohter ve hâton-ı Musa el-mezkûr mukarrer nişân-ı İbrahim Beğ elan mukarrer be-hüküm-i şerif	Karye-i Çarıklar ve Mezra'a-i Budak ve Güvercinlik tâbi'-i Konya Beytûlmalden alınmış hissesince eşkinci harcı vire	110
80b	Mustafa b. Şeyh Mehmed	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ	Mezra'a-i İsmailler tâbi'-i Konya yarım çiftlik timara emrolundu	100
80b	Bayezid b. Şeyh Hasan	Mutasarrıf be-mektûb-ı İbrahim Beğ	Karye-i Pınarbaşı iki çiftlik yer Timara emrolundu	600
80b	Mehmed ve Şeyh v. Hoca Ali	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ	Karye-i Tat tâbi'-i Sudiremi Eşkincilü	415
80b	Kara Musa nedim-i Karamanoğlu	Mukarrer be-nişân-ı İbrahim Beğ Mukarrer be-hüküm-i Sultân	Karye-i Şahne (Şihne) tâbi'-i Hatunsaray yüz dönüm mikdarı yer Zemin	600
81a	Mehmed b. Süleyman b. Yağan	Mukarrer be-hüküm-i âlişân	Karye-i Bulumya tâbi'-i Konya Eşkincilü	1280
81a	Evlâd-ı Kutlu Ferraş ve kâtib Hamza	Tolasa nâm karyeden bir müsellem ocağının 10 sehminden 3,5 sehim kâtib Hamza'nın ve 2,5 sehim Kutlu Ferraş'ın mülk-i meşru'ularımış yılda 2 müsellem hizmetçün 80'er akçe mukâta'a virirlerimış İbrahim Beğ dahi mukarrer kılmuş	Tolasa nâm karyeden	0
81a	Şeyh Ali b. Gündüz	Mukarrer be-hüküm-i şerif be nâm-ı Ahmed b. Şeyh Tursun ve cânib-i verese	Karye-i Susuzviran tâbi'-i Ova Belviran Karye-i Kineği (Kenge?) tâbi'-i Hatunsaray Hissesine eşkinci harcı vire	600
81a	Göcar Hasan	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ	Karye-i Küpürce tâbi'-i Ova Belviran Eşkincü	1200
81a	Pir Ali b. Mahdum	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ ve ümerâ-i müteaddiden , şirânâme-i asl görüldü sene sitte ve erbân ve seb'amie tarihinde (sene 746/1345), (hissesine eşkinci harcı vire)	Karye-i Küpürce-i aher tâbi'-i Ova Belviran hasil-ı öşr	300
81a	Devlethan	Mukarrer be-hüküm-i pâdişâhi, (beytûlmalden alınmış, hissesince eşkinci harcı vire)	Karye-i Devletşah tâbi'-i Sudiremi hasil-ı öşr	250
81b	Evlâd-ı Ahmed Paşa an-evlâd-ı Dediği aleyhirrahme	Mukarrer kılınmış be-hüküm-i nâfiz enfezallâhü teâlâ (hissesine eşkinci harcına hüküm)	Karye-i Karasevinç tb. Vilâyet-i Saidili hâsil an öşr	300
81b	Ahmed b. Alice sipâhi-i mütেকâid	Mukarrer kılınmış be-hüküm-i nâfiz sonra vakf etmiş (timar)	Karye-i Saraycık ve Apa tâbi'-i Dağ Belviran Zemin-i Beğ Fidanı	200
81b	Seyyid Mehmed	Mukarrer be-hüküm-i şerif-i şerefallâhü teâlâ, (evvelki defterde kayd olunmamış, hissesince eşkinci harcı vire)	Mezra'a-i Otacı tâbi'-i Ova Belviran	300
81b	İbrahim Paşa b. Mehmed	Mukarrer kılınmış be-hüküm-i kişver-güşâ-yı şâhi (defter-i kadimde kayd olunmamış, eşkinci harcı vire hissesince) İbrahim Beğ mektûbu görüldü Mehmed b. Muhsin adına	'An-Karye-i Musa Kocac tâbi'-i Sahra, Hasil-ı öşr 500 (İbrahim Beğ'den ve Mehmed Beğ'den dahi mukarrernâme var) 'An-karye-i Kızılca Mahmud tâbi'-i Sahra-yı Konya, Hasil-ı öşr 300 (İbrahim Beğ'den ve Mehmed Beğ'den mektûb var) 'An-Mezra'a-i Esed-in tâbi'-i Ova Belviran, Hasil-ı öşr 200 (asıl beytûlmalden alınmış, nısfını Mahdum oğlu Pir Ali'ye satmış) 'An-Mezra'a-i Sakarlar (Seferler) tâbi'-i Ova Belviran, Hasil-ı öşr 95 (beytûlmalden alınmış)	1095
81b	Süleyman Paşa b. Mehmed	Mukarrer kılınmış tevkî-i Şehinşâhi, mülk-i kadim silsile Sultân Alâeddin'e yetişiyormuş, evvelki defterde mukayyed (eşkinci harcı vire hissesince)	Karye-i Kumartaş ve Mezra'a -i İsmail tâbi'-i Ova Belviran	660
81b	Pir Mehmed ve Mustafa an-evlâd-ı Kadı Siraceddin-i Urmevi rahimallahu aleyh	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ, (şirânâme görüldü sene hamse ve seb'in ve seb'amie tarihinde (sene 775/1373), defter-i kadimde sebt olunmamış)	Zemin ve bağ	0

Orta Anadolu'da Erken Dönem Türk İskanında Mülkler

82a	Şeyh Mehmed b. Üveys	Mukarrer be-hük-m-i pâdişâhi (eşküncü harcı hüküm hissesince kurâdan)	Mezra'a-i Sağırlar tâbi'-i Vilâyet-i Said-ili, Hasıl100, defter-i kadimde muafiyet üzere kayd olundu Zemin-i Nar Hatun vilâyet-i Said-ili, Hasıl50, (defter-i kadimde yok) Zemin-i Dolab-ı Bilal der zahir-i Konya Zemin der-karye-i Çukurkent tâbi'-i Beğşehir, Zemin der zahir-i Konya Bağ der havali-i Konya Nısf asiyab-ı Kamil der karye-i Saru tâbi'-i Göçü Zemin der karye-i Çukurkent tâbi'-i Beğşehri hasıl100, (beytûlmalden satın alınmış) Zemin der-nâhiye-i Beğşehir 45 dönüm (beytûlmalden satın alınmış) Dolab-ı Bilal der-zâhir-i Konya	920
82a	Mevlânâ Abdülaziz	Hatib-i Câmî-i Sultân, elinde olan yerlerine ve bağlarına hük-m-i âlişân sadaka olunub mukarrer kılınmış ki kimesne nesne talep etmeye deyi	Ellerinde olan yerlerine ve bağlarına	0
82a	Hacı Emir ve oğlu Hacı Ahmed	Ellerinde olan yerlerine ve bağlarına İbrahim Beğ'den mukarrername görüldü ki kimse nesne talep etmeye deyi	Ellerinde olan yerlerine ve bağlarına	0
82a	Ahi Ahmed an-evlâd-ı Ahi Mustafa ve Ahi Teberrük	Bağına ve yerine İbrahim Beğ'den mektup var ki nesne talep olunmaya deyi	Ellerinde olan yerlerine ve bağlarına	0
82a	Hoşkadem Ağa	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ (evvelki defterde kayd olunmamış, timar)	Mezra'a-i Kaymaz, Dolapöyüğü, Muharremşah	150
82a	Mevlânâ Müştak	Mukarrer be-hük-m-i pâdişâhi (beytûlmalden alınmış, eşküncü harcı hüküm hissesince)	Karye-i Yassıviran tâbi'-i Larende	1100
Seydişehir Vilâyeti Mülkleri (1476)				
82b	Hasan Paşa ve Ahi b. Güvendik ve Muhyiddin	Eşküncülü, mukarrer be-hük-m-i Sultânî'1-azam (beytûlmalden alınmış) piyade ve müsellemler yerinden gayri dört buçuk çiftlik yerdir	Karye-i Karahisar tâbi'-i Seydişehir	600
82b	Evlâd-ı Ahi Güvendik	Mukarrer be-hük-m-i tevkî-i şerif şerefallahü teâlâ be-nâm evlâd-ı mezkûr (beytûlmalden alınmış eşküncü harcı çeke hissesince)	Karye-i Kavak tâbi'-i Seydişehir Mezra'a-i Burağucu tâbi'-i Seydişehir	1401
82b	Mustafa ve Ali veled-i Oruç	Mezkûrenin dahi ellerinde kalan bâki kalandır (beytûlmalden alınmış eşküncü harcı çeke)	Karye-i Kavak tâbi'-i Seydişehir	432
82b	Mevlânâ Alâeddin ve Abdurrahman ve Yusuf Fakih ve Yunus evlâd-ı İsmail Fakih	Mukarrer be-hük-m-i Sultân be-nâm mezkûrün (mülk-i mevruslarırmış ümerâ-i müteaddideden (eski) dahi mekâtîp var ellerinde mülknâmeleri dahi var	Karye-i Akkilise'de 1 çiftlik; Karye-i Ortakaraviran'da çiftlik ve bağ	270
82b	Mevlânâ Hacı Muslihiddin ve Mahmud veled-ı Hızır Ahmed	Mukarrer be-hük-m-i nâfiz enfezallahü teâlâ (sâbıkan İbrahim Beğ dahi mektup vermiş)	Karye-i Ulukilise tâbi'-i Seydişehir Karye-i Ağcalar tâbi'-i Seydişehir Biraz çiftlik	750
83a	Hamza b. Mustafa	Mutasarrıf be-mektüb-ı İbrahim Beğ	Der-Karye-i Yavşu tâbi'-i Seydişehir, hasıl 3 çiftlik 450 (timar)	450
83a	Şeyh Bedreddin	Mukarrer be-hük-m-i tevkî-i şerif şerefallah (mektüb-ı şer'î görüldü)	M. Pirbab (Berbab)	150
83a	Süleyman ve Emirza ve Seydi Mahmud evlâd-ı Sadi	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ (timar)	Karye-i Orta Karaviran 2 çiftlik	387
83a	Ahi b. İvaz Hacı	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ (timar) çiftlik 1	1 çiftlik	0
83a	Mehmed ve Mustafa veled-i Alâylu an-Seydişehir	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ (timar)	Karye-i İncesu tâbi'-i Seydişehir çiftlik tahminen 105 dönüm	200
Beğşehri Vilâyeti Mülkleri (1476)				
83b	Mevlânâ Muhyiddin ve Abdi biradereş	Mukarrer be-hük-m-i nâfiz, eşküncülü hisses-i öşür, Sâbıkan bir çiftlik bu İsa köyünde ve bir çiftlik Karkın'da mukarrer tutulup bâkisi timara emr olunmuş sonra mensuh olup mecmuuna mukarrername verilmiş	An-Karye-i İsa tâbi'-i Göçü ber-vech-i münasafa, Hasıl-ı öşr 1620 An-Karye-i Karkın tâbi'-i Göçü ber-vech-i münasafa, hasıl-ı öşr 680 Karye-i Pare tâbi'-i Göçü karye-i mezkûrenin 12 sehinden biri Mevlana Muhyiddin'in ve ikisi karındaşı Abdi'nin mülkleri mukarrer hasıl-ı öşr 3 sehim 293	2593
83b	Mehmed Fakih	Mukarrer be-tevkî-i şerif şerefallah, (timara emr olundu, sâbıkan İbrahim Beğ mektüb virüp kimesne dahl etmeye demiş)	Mezra'a-i Ayaz-öyüğü tâbi'-i Çimen bir çiftlik yer hasıl 100	100

83b	Mehmed b. Yusuf b. Eyüb maa Ahmed ve Mahmud birâdereş	Mukarrer be-hük-m-i nafiz, hissesince eşküncü harcı vire	Karye-i Kaylı-köy; bir öküzlük yer Karye-i İğdir bir öküzlük yer Mezra'a-i Karacaviran bir öküzlük yer tâbi'-i Göçü	610
83b	Emir Ali Çelebi	Mukarrer der-defter-i kadim, eşküncülü	Karye-i Hocacihan (Bir sonraki defterde Mezra'a-i Fakra)	1050
83b	Mustafa Beğ b. Sudun	Mukarrer be-hük-m-i âlişân der-tasarraf-ı Mevlânâ Süleyman hatib-i Köşk ve Tor Melek binti Abdullah, beytûlmalden alınmış hissesince eşküncü vire	Mezra'a-i Kırbadam tâbi'-i Kirili	600
84a	Eytam-ı Saruhan b. Od Ömer	Mukarrer be-hük-m-i Sultân, timara emr olundu, bir buçuk çiftliği Saruhan yetimlerinin kadim yurdu olduğunun mukarrer kılınup bākisi mevkûf oldu.	Mezra'a-i Eflatunpınarı tâbi'-i Kirili	300
84a	Evlâd-ı İmaret	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ, eşküncülü	Karye-i Boladlu tâbi'-i Yalasan	658
84a	Mehmed b. Kapucu	Mukarrer be-hük-m-i şerif şerefallahü teâlâ, eşküncülü	Mezra'a-i Gölcük tâbi'-i Çimen, Mezra'a-i Ağras tâbi'-i Çimen bir çiftlik	350
84a	Müstecâb b. Şuayib	Mukarrer be-hük-m-i tevkî-i şerif şerefallah der-tasarraf-ı evlâd ve zen-i mezkûr, hissesince eşküncü vire	Mezra'a-i Arapözü tâbi'-i Göçü, Mezra'a-i Gaziler tâbi'-i Göçü	600
84a	Sofu b. Kasım	Mukarrer be-hük-m-i şahî, beytûlmalden alınmış mektûbu görüldü	Karye-i Ulu-huma (Ulu-homa) 1/3 çiftlik	100
84a	Bâli Fakih	Mukarrer be-hük-m-i sultânî der-tasarraf-ı Mustafa ve Yusuf ve Abdi evlâd-ı mezkûr, kadim yurtlarını hissesince eşküncü vire	Karye-i Munohos (Monohos) tâbi'-i Çimen 1,5 çiftlik	300
84a	Evlâd-ı Kasım Sofu, Mehmed, Mahmud	Sâbikan mukarrer kılınmış be-hük-m-i şahî	Karye-i Ulu-homa (Ulu-homa) tâbi'-i Göçü zemin	150
Akşehir ve İlgin Vilâyeti Mülkleri (1476)				
85b	Mevlânâ Kemal veled-i Çölmeççi	Sâbikan mukarrer be-hük-m-i nâfiz enfezallah,	Mezra'a -i Çömlekçiyöyüğü tâbi'-i Akşehir, hasıl 200 Alâeddin Paşa kızı Hond Hatun'dan satın alınmış, mektup var görüldü	200
85b	Mevlânâ Ebûbekir	Sâbikan mukarrer der-tasarraf-ı eytâm-ı mezkûr, BALTAOĞLU DEFTERİnde mukarrer kayd olunmuş bākî temessüke ittıla' olunmadı	Karye-i Sülübeği tâbi'-i İlgin, hâsil an-öşr 1180 Eşküncü harcı çeke hissesince	1180
85b	Veled-i Sofu	Sâbikan mukarrer be-hük-m-i sultân hullidet saltanatahu, mukarrernâmeleri görüldü defter-i kadimde dahi sebt olunmuş.	An-karye-i Balkı tâbi'-i İlgin öşrünün selâse-i erbâ'ı, hâsil 3 rub' 963, eşküncü harcı çeke hissesince Mezra'a-i Akça İsmail	1763
Niğde, Şamardı ve Melegübalı Vilâyeti Mülkleri (1476)				
86b	Seydi Mahmud b. Sansar	Eşküncülü, mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ	Karye-i Andosun tâbi'-i Melegübalı	380
86b	Mevlânâ Ya'kub	Mukarrer be-nâm Yusuf Balı, be-hük-m-i şerif şerefallah, mektûb-ı şer'î görüldü 814/1411 tarihinde İbrahim Beğ mukarrernâmesi dahi görüldü	An-karye-i Everek tâbi'-i Niğde, hasıl-ı malikâne 1150, hissesince eşküncü harcı vire	1150
86b	Yusuf Ağa Dizdar	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ, eşküncülü, şirânâme görüldü İbrahim Beğ mektûbu görüldü	Karye-i Gölcük tâbi'-i Melegübalı	1100
86b	Hacı Hasan b. Sadedin ve Hacı Ömer b. Ali Beğ	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ tasarruf olunmuş, şirânâme görüldü tarih 863/1458 tarihinde bākisi ma'lum değil,	An-karye-i Üreksün (?) tâbi'-i Niğde, hasıl-ı malikâne 330, hissesince eşküncü harcı çeke	330
86b	Mehmed	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ eşküncülü Kasım karındaşoğlu Mehmed tasarruf ider, Kasım b. Musa Sultân Şah'dan nisfını satın almış İbrahim Beğ dahi mukarrernâme vermiş şirânâme görüldü tarih 765/1363	Karye-i Eldernos tâbi'-i Melendos	1300
86b	Mustafa Fakih	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ, şirânâme görüldü tarih 852/1448	An-karye-i Aseme (Asma) tâbi'-i Niğde, hâsil an-malikâne 3 sehim 537, hissesince eşküncü harcı çeke	537
87a	Tanvivermiş	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ der-tasarraf-ı evlâdeş, asl-ı menâsik yok	Mez.Kayı (?) tâbi'-i Hasandağı ez-nâhiyet-i Anduğu, hasıl-ı malikâne 200, hissesince eşküncü harcı çeke	200
87a	Kasım b. Ahi Cafer	Mukarrer be-hük-m-i nâfiz enfezallahü teâlâ, eşküncü harcı çeke	Karye-i Afanos (Afyetun); tâbi'-i Niğde Karye-i Melik-reva tâbi'-i Niğde 9 sehim 3 sehim vakıf dediler	815
Ürgü, Develü ve Karahisar Vilâyeti Mülkleri (1476)				
88b	Veled-i Çungıra	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ eşküncülü	Karye-i İncesu tâbi'-i Ürgü	400
88b	Yusuf Fakih	Mukarrer be-mektûb-ı İbrahim Beğ eşküncülü	Karye-i Gördelas	600
88b	Musa b. Emre	ki UZUN HASAN'A CASUSLUĞA VARDI mukarrer be-hük-m-i âlişân enfezallah el-mülk-i mennân	Karye-i Geyik? tâbi'-i Karahisar, Hasıl-ı buçuk malikâne 280, eşküncülü Mezra'a-i Keşişlik ve Mezra'a-i Kızılviran mezkûr karyenin haddinde dahildir	530

Orta Anadolu'da Erken Dönem Türk İskanında Mülkler

88b	İbrahim Şah Ağa	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ tasarruf olurmuş, eşkıncülü, Sultân Bayezid tâbe serâhuden mukarrerâmesei var	Karye-i Musa tâbi'-i Karahisar, Karye-i Kızıl-viran tâbi'-i Karahisar	1080
88b	Mehmed b. Hacı İbrahim	Eşkincülü, mukarrer be-hükim-i şerif şerefallah	Karye-i Eğriköy tâbi'-i Karahisar Karye-i Kobra (Kobura) tâbi'-i Karahisar	1700
Aksaray ve Koçhisar Vilâyeti Mülkleri (1476)				
90b	Bulargu Beğ	Mutasarrıf be-mektüb-ı İbrahim Beğ (olurmuş), Eşkincülü, Amma asl-ı ketebe? temellük ma'lum değil	Mezra'a-i İğdir tâbi'-i Aksaray, Mezra'a-i Kösteğin tâbi'-i Aksaray	1500
90b	Evlâd-ı Emir Mahmud Bâki	-	Dükkân-ı kassâb der Aksaray, zemîn-i Dölense (Völense) Hayyavi sekiz sehim	200
90b	Sinan Beğ	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ, Eşkincülü, Sultân Alaaddin zamanında Beytül-malden satın alınmış. Mektub-ı şer'î görüldü. Sene selase ve semanin ve sitte-mie tarihinde.(683/1284)	Karye-i Selime tâbi'-i Aksaray	1000
90b	Abdüsselam	Mukarrer, be-mektüb-ı İbrahim Beğ	Karye-i Senir (Sinir) tâbi'-i Aksaray	100
90b	Paşa Çelebi B. Muhsin	Mukarrer, be-mektüb-ı İbrahim Beğ, Eşkincülü harcı vire, şiranâmesi görüldü. Sene tis'a ve semanin ve sitte-mie (689/1290) tarihinde	Karye-i Tohm-ı İblis tâbi'-i Aksaray buçuk malikane, Karye-i Gerveli tâbi'-i Aksaray Mezra'a-i Selendus tâbi'-i Aksaray	3060
91a	Emrullah B. Kasım	Mukarrer, be-mektüb-ı İbrahim Beğ.	Karye-i Tohm-ı İblis tâbi'-i Aksaray	150
91a	Katib Şeyh Mehmed Kızı	Mukarrer, be-mektüb-ı İbrahim Beğ, 3 sehim elan tasarrufunda bâkisin mülkiyetinden ihrac imiş.	a-an-Karye-i Bâli tâbi'-i Aksaray, 3 sehim mezkûrenin ve 3 sehim Karaca Ali'nin ve 1.5 sehim Ahi Beğ yetimlerinin ve 4.5 (dört buçuk) sehim Yusuf Ağa Türbehanlığına vakıfı. Eşkincü harcı vireler hisselerine. Hisselerine göre eşkıncü harcı	1300
91a	Mehmed Çelebi B. Mevlânâ Şeyh Ahmed	Mukarrer, be-mektüb-ı İbrahim Beğ	Zeminler; nezd-i Saruköy, Kayırlubağ, Kızılköy, Çalular, Uğurlu	200
91a	Evlad-ı Gönderşeyh	Tuz başında Akçaşehir dimekle ma'ruf mezraa ki müştemil Sekiz Pınara ve Gökçe-öyüğe ve Kozlucaya tabii Kuşhisar, 12 sehimden 4 sehim mülk-i meşrularıymış. Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ. Ashı Beytülmalde alınmış, tumara emr olundu	Mezra'a-i Akçaşehir	250
91a	Şeyh Ahmed	Mukarrer be-mektüb-ı İbrahim Beğ, elan mukarrer be-hükim-i şerif (padişah)şerefallahü Tealâ Keyfiyet-i temellük ma'lum değil. Eşkinci harcı vire hisseseince	Zemîn tahminen 2 çiftlik ve bağlar	400
91b	Ramazan b. Sizemon	Eşkincülü, be-mektüb-ı İbrahim Beğ, Ashı Beytülmalde alınmış, tumara emr olundu	Mezra'a-i Emiröyüğü, Mezra'a-i Öksüzözü, Mezra'a-i Alayi, Mezra'a-i Karakilise, Mezra'a-i Belencik, Mezra'a-i Merrehan, Mezra'a-i Karalar, Mezra'a-i Eleklü, Mezra'a-i Yalak (hepsi tâbi'-i Kuşhisar).	0

Tablo 2: Konya Nahiyeleri ile Lârende Mülkleri (1476)⁴⁹

49 Fatih'in yaptığı değişiklikler koyu olarak belirtilmiştir.

Kaynakça

I. Arşiv Kaynakları

a. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

- Tahrir Defterleri (BOA. TD.): 40

b. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi

- Evkaf Tahrir Defterleri (TKGM.TADB.TTD.EVKAF.): 564.

c. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları

- Tahrir Defteri (MC.): 0.116/1.

d. Leiden Üniversitesi Dijital Koleksiyonlar

- Kânûn-nâme-i Kadîm-i Vilâyet-i Karaman, Or. 305

II. Telif Eserler

ARIKAN, Zeki, "Hamit Sancağındaki Tımar Düzenine Toplu Bakış", *IX. Türk Tarih Kongresi Ankara 21-25 Eylül 1981*, II, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 879-885.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Kuruluş Devrinin Toprak Meseleleri", *II. Türk Tarih Kongresi İstanbul 20-25 Eylül 1937*, TTK Yayınları, İstanbul 1943, s. 1002-1013

BARKAN, Ömer Lütfi, "Tımar", *İA*, C. 12/1, MEB Basımevi, İstanbul 1979, s. 287-333.

ERDOĞRU, M. Akif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar III", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 19, S. 1, 2004, s. 119-154.

ERDOĞRU, M. Akif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar I", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 18, S. 1, 2003, s. 119- 160.

ERDOĞRU, M. Akif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar II", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 18, S. 2, 2003, s. 99-140.

ERDOĞRU, M. Akif, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar IV", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 19, S. 2, 2004, s. 141-176.

ERDOĞRU, M. Akif, *1466 Tarihli Akşehir Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme)*, TTK Yay., Ankara 2015.

GÜMÜŞÇÜ, Osman, "Malazgirt'ten XX. Yüzyıla Anadolu İskân Sürecinin Gelişim Evreleri", *XVIII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 1-5 Eylül 2018, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. XI, Ankara 2022, s. 257-290.

İNALCIK, Halil, "Mehmed II", *İA*, C.7, MEB Basımevi, İstanbul 1997, s. 506-535.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2003.

KAHRAMAN, Seyit Ali, *XVI. Yüzyıl Başlarında Karaman Vilâyeti Vakıfları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2009.

KOÇ, Yunus, "İskan", *DİA*, C. EK-1, Ankara 2020, s. 649-650.

OCAK, Ahmet Yaşar, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması", *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 110-116.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, "İskân", *DİA*, Cilt EK-1, Ankara 2020, s. 657-659.

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, İstanbul 1969.

YÖRÜK, Doğan, "Karaman Eyaletinde Tımara Çevrilen Vakıf ve Mülkler (1476-1483)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 2007, s. 61-74.

Extended Abstract

The fact that Anatolia was an important settlement region throughout history has been shaped by the political and social changes experienced in various historical periods. Settlement refers to the temporary or permanent settlement of people on land, and this process has evolved into a different dimension starting from the Palaeolithic period to the Neolithic period. Anatolia's geopolitical position, climatic conditions, and fertile lands have hosted many civilisations throughout history. The Turkification and Islamization of Anatolia, which started with the Malazgirt victory in the last periods of the Byzantine Empire, brought with it a great Turkish migration and a new order. During this period, wars with Byzantium and the Crusaders led to the emptying of many settlements and a decrease in agricultural production. Due to this situation, the state, on the one hand, tried to encourage the nomadic people to settle down and produce, and on the other hand, tried to increase agricultural production by making the settled people owners of farms and sticks, and for this purpose, it followed highly successful settlement policies. In this context, the private property system, which was owned by aristocrats in the past and left the people landless, was ended, and the basic land system, the inherited land regime, was introduced. This led to an increase in agricultural production in Anatolia.

In this study, the issue of estates, which we consider a method of settlement as well as a method of production which started with the Seljuk period and was practiced in the Karamanid and Ottoman periods, is discussed. The importance of estates, their types, their owners and the changes in the historical process are analyzed in the context of the Seljuk capital Konya, which was defined as the province of Karaman in the Ottoman period, and its wider surroundings.

Except for a few endowments, there are no sources from the Seljuk and Karamanid periods that can help us understand the policies of the Seljuks and Karamanids in terms of settlement and production. However, this deficiency is overcome by the early Ottoman registers, which contain detailed information about the practices of the previous states. Among these, the foundation book dated 1476 prepared by order of Mehmed II, the foundation book dated 1483 from the reign of Bayezid II, the mufassal book dated 1500, and the Karaman kanunnamesi prepared by Mevlâna Vildan are the main sources on the foundations and properties of the Karaman region before the Ottoman period.

These sources clearly show that the origins of properties in the Karaman region date back to the Seljuk period. In addition to stabilising the properties they took over, the Karamanids also enabled the creation of new properties. Ibrahim Bey II of Karaman is particularly prominent in this period. Ibrahim Bey II, who was the longest reigning Karamanid ruler, had all the foundations and properties in his country inspected and issued documents such as letters and insignia to the owners. The fact that his documents were referenced by Ottoman scribes and sultans even years after his death is important in terms of showing the value they attached to İbrahim Bey's practices.

The records on estates, which have been practiced as a method of settlement and urbanisation in Anatolia since early times, provide us with information on the scope of the subject. First of all, it is clear that the property owners had certain qualifications and were the most powerful and elite families of the period. Among these families, we can identify members of the sciences, Sufis, tribal chiefs, and political rulers. The most common method of allocating properties was to purchase them from the treasury (beytülmal). In addition, properties were also allocated for the purpose of revitalizing dilapidated areas.

When the region of Karaman was annexed to the Ottoman Empire, Mehmed the Conqueror first had the foundations and properties in the region surveyed, and then, in order to increase the state's financial resources, he converted most of the foundations and properties into fiefs and ended the privileges of the property owners. In this context, out of seventy-three properties, thirteen properties were converted into fiefs, twenty properties were converted into eskincilü properties, and twenty-five property owners were ordered to pay esküncü fees. Only 20% of these properties were able to maintain their current status. However, this practice of Fatih was limited to his own reign,

and when his son Bayezid II ascended to the throne, he put an end to his father's practice with a new survey and restored the mensuh foundations and properties to their former state. This must have been done in order to prevent the negative effects of the long-standing political struggle between the Ottomans and the Karamanids on the people of the region, which would have been exacerbated by his father's practice, on the adaptation of a large region of people to the Ottoman Empire.

In conclusion, it is not possible to explain the Turkification and Islamization of Anatolia only with political and military successes and demographic movements. A more accurate explanation would be that the Turkish states established in Anatolia kept the migration movements under control and directed them to production through settlement policies.

Yazar Adı-Soyadı ----- Author Name-Surname	Alaattin AKÖZ Alaattin AKÖZ
Yazar Katkı Oranı ----- Author Contribution Percentage	Eşit Equal
Makale Adı ----- Article Name	Orta Anadolu'da Erken Dönem Türk İskanında Mülkler Properties in Early Turkish Settlement in Middle Anatolia
Geliş - Kabul Tarihi ----- Received-Accepted Date	21 Mayıs 2024 - 15 Haziran 2024 21 May 2024 - 15 June 2024
Hakem Sayısı ----- Reviewers	Ön İnceleme: Beş iç hakem (Editör, Yayın Kurulu, Alan Editörü, Türkçe ve İngilizce Dil Editörleri) İçerik İnceleme: İki dış hakem Preview: Five internal reviewer (Editor, Editorial Board, Field Editor, Turkish and English Language Editors) Content review: Two external reviewer.
Etik ----- Ethic	Bu çalışmada etik ilkelere uyulmuştur. Ethical principles were followed in this study.
Benzerlik Taraması ----- Plagiarism Checks	Yapıldı - iThenticate Done - iThenticate
Çıkar Çatışması ----- Conflict of Interest	Çıkar çatışması yoktur. There is no conflict of interest.
Finansman ----- Grant Support	Herhangi maddi bir destek alınmamıştır. No financial support was received.
Etik Beyan ----- Ethical Statement	
Etik Kurul İzni ----- Ethics Committee Approval	
Telif Hakkı ----- Copyright	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Authors retain the copyright of their article.